

PŘEDNÁŠKA č. 1

I. Úvod do práva

1.1 PRÁVO

Právo je soubor právních norem (pravidel chování), která nalézáme ve státě stanovené formě (Ústava, Listina základních práva a svobod, mezinárodní smlouva, zákon, nařízení, vyhláška) a tato pravidla jsou vynutitelná státní mocí, pokud nejsou plněna dobrovolně. Pravidla chování vznikají ve vzájemné interakci mezi lidmi a měla by sloužit k tomu, aby se lidem lépe žilo. Jelikož zdroje jsou omezené a lidské potřeby jsou neomezené, přitom o způsobu jejich využití nemusí panovat mezi členy společnosti shoda, je třeba stanovit pravidla hry (právní pravidla), aby se předcházelo konfliktu. A v případě vzniku konfliktu nastolit pravidla pro jeho řešení. Podle Thomase Hobbesa (1588-1679) ve společnosti, kde se lidé nemohou spolehnout na právní ochranu, musí zůstat mnoho lidských přání a tužeb neuspokojeno. Ustanovení suveréna, který bude vynucovat právo je proto nezbytným prostředkem k předcházení násilí a nastolení řádu v mezilidských vztazích.

Právo nás obklopuje doslova na každém kroku (při pronajímání studentského bytu, sjednávání zápůjčky, koupi movitých a nemovitých věcí, při vstupu do manželství, při sjednávání pojistky atd.). Pochopení systematiky právního systému, orientace v pramenech práva (zákony, vyhlášky atd.), vazeb mezi jednotlivými právními odvětvími (např. občanského a obchodního práva) a znalost právních norem v oblastech, které jsou či se mohou stát každodenní realitou, mohou studentům ESF: (1) napomoci uvažovat v širších společenských vazbách a souvislostech, (2) přispět k přijímání rozhodnutí uvnitř právního rámce, (3) ušetřit mu/jí čas, peníze a mnohdy negativní energii, neboť budou mít informace o tom, jaká racionální rozhodnutí jsou podpořena celospolečenskou smlouvou (právním řádem) a neméně důležité, (4) dodat větší pocit jistoty, bezpečí a sebevědomí v systému, kde stále platí zásada, že **neznalost zákona neomlouvá**.

Základní kategorie, jimiž je určeno postavení člověka v právu, jsou kategorie svobody a rovnosti. „**Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech**“ (čl. 1 Listiny základních práv a svobod). Projevem svobody je zásada, že: „**Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nemůže být nucen činit, co zákon neukládá.**“ (čl. 2 odst. 3 LZPS).

V právní filozofii i v praxi je kladena otázka, do jaké míry právo může chránit člověka proti němu samotnému. Není myslitelné, aby se člověk vzdal způsobilosti k právům, aby uzavřel nikdy nezrušitelnou smlouvu, aby se zřekl svobody projevu atd. Právo tedy skutečně chrání člověka před ním samotným. Tím však nepopíráme fakt, že někdy se stát chová až příliš paternalisticky a stanovuje pravidla tam, kde to není třeba.

Otázku rovnosti můžeme otevřít Jheringovou otázkou: „Proč má právo usilovat o rovnost, když ji celá příroda popírá?“ Právní nerovnost někdy vyrovnává nerovnost faktickou. Např. zvýšená ochrana žen, mladistvých, osob tělesně postižených. Rovnost v právním významu se chápe jako rovnost před právem. S každým se má ve stejné situaci nakládat stejně. Tato zásada je zpravidla považována i za filozofický základ spravedlnosti. Ani právo však nemůže odstranit sociální nerovnost.

Společnost k tomu, aby mohla náležitě fungovat, potřebuje regulaci společenských vztahů, které ji udržují v rovnovážném stavu.

Právo se mění v čase. Vývojovým změnám se ubránit nemůže. Právo je přímo svou podstatou dynamický systém. Zároveň vyžadujeme stabilitu práva. Ve vývoji práva se nutně střetává dynamika a stabilita. Požadavek stability není požadavkem neměnnosti zákonodárství. Je to požadavek, aby se právo neměnilo nahodile. Měněno má být tehdy, když to vyžaduje společenská potřeba.

Nutno doplnit, že právo není jediným regulativem lidského chování. Ve společnosti působí několik normativních systémů. Vedle práva je nejvýznamnějším normativním systémem morálka a náboženská pravidla. Právo se od těchto normativních systémů liší v tom, že je zpravidla formálně publikováno a vynucováno státní mocí.

1.2 PRÁVNÍ NORMY

„Plně svéprávným se člověk stává zletilostí. Zletilost se nabývá dovršením osmnáctého roku věku.“

Výše uvedená právní norma dává právo člověku svým jednáním zakládat pro sebe práva (např. přijmout dar vysoké hodnoty) a brát na sebe povinnosti (např. vzít si půjčku) dosažením 18ti let.

Právní normy v podobě příkazů, zákazů a dovolení sdělují adresátovi, co má konat či nekonat. Pravidlo chování je v právní normě vyjádřeno vždy obecně. Kdežto lidské chování je vždy individuální. Proto při aplikaci právní normy se mohou vyskytnout atypické případy, kdy nebude možno případ podřadit pod právní normu. Hovoříme o tzv. mezerách v zákoně. V takovém případě přichází na řadu soudcovské dotváření právní normy. Význam soudní judikatury (rozhodovací činnost soudů) je neoddiskutovatelná. Z hlediska sociologického je tedy třeba rozlišovat slovní vyjádření právní normy v zákoně a právní normu v praxi skutečně aplikovanou. Pro tento rozdíl má velmi přiléhavé vyjádření anglická právní teorie i praxe, která rozlišuje law in books a law in action.

Právní **norma kogentní** zavazuje své adresáty bezvýhradně. Od právní normy není možno se odchýlit. Například smlouvy o převodu nemovitostí musí mít písemnou formu. Nelze se odchýlit od ustanovení právní normy. **Dispozitivní norma** ponechává subjektům práva volnost, aby si danou skutkovou podstatu upravili autonomně.

Právní norma platná je součástí právního řádu. **Právní norma účinná** je součástí právního řádu a zavazuje adresáta právní normy. Mezi platností a účinností právní normy bývá lhůta důležitá k tomu, aby se adresát právní normy s právní normou seznámil. Tato doba se nazývá legisvakance. U právních předpisů je třeba rozlišovat datum, kdy byl právní předpis přijat, datum, kdy nabyl platnosti, a datum, kdy nabyl účinnosti.

Znaky právní normy: regulativnost, obecnost, právní závaznost,

1.3. SYSTÉM PRÁVA

Právo je soubor platných právních norem určitého státu a nazývá se právním řádem dotyčného státu. Rozhoduje-li například soudce určitý spor, subsumuje danou skutkovou podstatu pod právní normu, která na daný případ dopadá.

Právo má dva velké podsystémy: právo veřejné a soukromé. Historické kořeny má tento dualismus v právu římském. Ulpianus: „*Ius publicum est quod ad statum rei publicae spectat, privatum autem quod ad singulorum utilitatem.*“

V **soukromém právu** mají subjekty rovné postavení, kdežto v **právu veřejném** je vztah nadřízenosti a podřízenosti. Základem práva veřejného je právo ústavní. Základem práva soukromého je právo občanské. V soukromém právu převažují dispozitivní normy. V právu veřejném převažují normy kogentní. Soukromé právo se vyznačuje autonomií vůle. Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Soukromé právo zahrnuje práva a povinnosti, které vznikají ve vzájemném styku osob, které jsou si rovny a z jejich vůle. Hlavním zdrojem není zákon, ale svobodná vůle odrážející se zejména ve smlouvě. Veřejné právo se týká organizace státu a uplatňování veřejné moci.

Příklady: stavební řízení, založení společnosti, vyřizování invalidního důchodu, kupní smlouva

Soukromé právo: občanské právo hmotné, obchodní právo, rodinné právo, pracovní právo, mezinárodní právo soukromé

Veřejné právo: ústavní právo, trestní právo, správní právo, finanční právo, občanské právo procesní, mezinárodní právo veřejné.

Smíšené: živnostenské právo, právo životního prostředí, dopravní právo, zdravotnické právo

1.4 PRAMENY PRÁVA

Prameny práva jsou formy, ve kterém právo nalézáme.

- Ústava a Listina základních práv a svobod
 - Mezinárodní smlouvy, které byly ratifikované a vyhlášené (mají přednost před zákonem) Např. Mezinárodní pakt o hospodářských a sociálních právech. Úmluva o právech dítěte
 - Evropské předpisy (nařízení, směrnice)
 - Zákony
 - Nařízení a vyhlášky
 - Nálezy Ústavního soudu, kterými se ruší zákon či jeho část
- !!! Soudcovské ani obyčejové právo není uznáno jako pramen práva. Význam soudní judikatury je nesporný.

Prameny obchodního práva:

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.

Zákon o obchodních korporacích č. 90/2012 Sb.

Zákon o přeměnách obchodních společností a družstev č. 125/2008 Sb.

Zákon o veřejných rejstřících právnických osob a fyzických osob č. 304/2013 Sb.

Zákon o ochraně hospodářské soutěže č. 143/2001 Sb. atd.

1.5. PRINCIPY SOUKROMÉHO PRÁVA (výběr)

Principy jsou důležitým nástrojem pro výklad právních předpisů (aplikaci práva).

- Dobré mravy (limit dispozitivnosti), rovnost stran, zákaz diskriminace, autonomie vůle, smluvní volnost, ochrana vlastnictví, princip právní ochrany, ochrana dobré víry, princip právní jistoty a předvídatelnosti práva, legitimní očekávání, rozumnost (§85 NOZ), zákaz zneužití práva, zásada prevence (§2900).

§ 1-14 občanského zákoníku